

**PRÍBEHY VŠEDNÉHO ŽIVOTA THOMASINY
GYLLEMBOURGOVEJ A JEJ ROMÁN *DVE DOBY*:
KIERKEGAARDOVO HODNOTENIE**

KATALIN NUN STEWART, c/o Søren Kierkegaard Forskningscenteret ved Københavns Universitet, København, Danmark

NUN STEWART, K.: Kierkegaard's Appreciation of Thomasine Gyllembourg's Everyday Stories and *Two Ages*
FILOZOFIA, 71, 2016, No. 4, pp. 328-337

In the history of Kierkegaard studies, *A Literary Review* has often been hailed as the Danish philosopher's main contribution to the field of social-political philosophy. Although this aspect of the work has been explored in some detail, only few commentators have taken the time to study the background of it, i.e., the book which Kierkegaard purports to analyze in the review, namely *Two Ages* by Thomasine Gyllembourg. The present article explores the relation between Gyllembourg's novel and *A Literary Review* with an eye to determining what influence Gyllembourg's work might have had on Kierkegaard. It is argued that Gyllembourg's novel served primarily as an occasion for Kierkegaard to further develop ideas that he was already concerned with previously in connection with his authorship.

Keywords: Novel – Passion – Reflection – Envy – Leveling – The public

V dlhodobých skúmaniach Kierkegaardovho diela sa ako jeho najdôležitejší príspevok do sociálno-politickej filozofie často vyzdvihovala jeho práca *Literárna recenzia*.¹ Vedci ťažili z tohto diela pri hľadaní politických princípov a ideí, ktoré by mohli poskytnúť jasnejší pohľad na vlastné Kierkegaardove politické názory a ktoré by bolo možné uplatniť v politickej oblasti aj v súčasnosti. Hoci táto stránka Kierkegaardovej práce bola preskúmaná pomerne podrobne, len veľmi málo komentátorov si dalo tú námahu, aby preskúmali jej pozadie, t. j. knihu, ktorá bola predmetom recenzie: román *Dve doby* od Thomasiny Gyllembourgovej (1773 – 1856).

Zrejme najvýznamnejšia dánska autorka Zlatého veku Thomasine Gyllembourgová napísala v rozpätí rokov 1827 – 1845 okrem množstva hier dvadsať štyri románov a poviedok, ktoré čitatelia za hranicami Škandinávie vôbec nepoznajú.² Gyllembourgovej

¹ Táto štúdia je revidovanou verziou môjho článku „Thomasine Gyllembourg: Kierkegaard's Appreciation of Everyday Stories and *Two Ages*“; in: *Kierkegaard and His Danish Contemporaries*, Tome III, *Literature, Drama and Aesthetics*; ed. by Jon Stewart, Aldershot: Ashgate 2009 (*Kierkegaard Research: Sources, Reception and Resources*, vol. 7), 151-167.

² Thomasine Christine Gyllembourg-Ehrensward: *To Tidsaldre. Novelle af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“*. Ed. Johan Ludvig Heiberg. København: C. A. Reitzel 1845. Gyllembourgovej

kniha je príbehom zachytávajúcím zmeny, aké sa odohrávajú v každodennom živote, zvyky a hodnoty od čias Francúzskej revolúcie („Doba revolúcie“) až po 40. roky 19. storočia („Súčasnosc“).

Niekoľko mesiacov po vydaní knihy napísal Kierkegaard jej rozsiahlu recenziu, ktorá vyšla ako monografia pod názvom *Literárna recenzia. ‚Dve doby‘, román od autora knihy ‚Príbeh všedného života‘*.³ Okrem *Literárnej recenzie* Kierkegaard venuje zopár strán poviedkam Th. Gyllembourgovej vo svojom literárnom debute *Zo zápiskov ešte žijúceho*. Napokon možno ešte spomenúť niekoľko novinových príspevkov, v ktorých sa Kierkegaard stručne zmieňuje o príbehoch všedného života a ich autorke.⁴

Kierkegaard vždy píše o Thomasine Gyllembourgovej veľmi pozitívne. Oceňuje príbehy všedného života, ako aj autorkinu vyzretosť a jej ucelený pohľad na život. Vyzretý pohľad Th. Gyllembourgovej na život možno vysvetliť prostým faktom: Keď v roku 1827 napísala svoj prvý román, mala 54 rokov a za sebou skúsenosť jedného života.

V prvej časti článku vyložím Kierkegaardovu stručnú analýzu Gyllembourgovej príbehov všedného života v jeho práci *Zo zápiskov ešte žijúceho*. V druhej sa venujem analýze poslednej knihy Th. Gyllembourgovej *Dve doby* a v tretej rozberám Kierkegaardovu rozsiahlu recenziu tejto knihy. Hlavná otázka, ktorú skúmam, znie takto: Ako Th. Gyllembourgová ovplyvnila Kierkegaardovo myslenie a dielo? Svojím skúmaním chcem ukázať, že hoci o priamom vplyve Gyllembourgovej poviedok na Kierkegaardovo myslenie hovoriť nemožno, príbehy všedného života zohrali uňho dôležitú úlohu, predovšetkým v práci *Literárna recenzia*. Navyše, Kierkegaard príbehy všedného života oceňoval neprestajne, keďže v jeho očiach boli stelesnením zjednotenia ideálneho a konkrétneho na najvyššej úrovni.

Kierkegaardovo hodnotenie Gyllembourgovej v jeho práci *Zo zápiskov ešte žijúceho*. Je známe, že Kierkegaardovým prvým literárnym dielom bola krátka recenzia románu Hansa Christiana Andersena *Iba muzikant* (1837; *Kun en Spillemand*). Recenzia niesla názov *Zo zápiskov ešte žijúceho: proti jeho vôli vydal S. Kierkegaard* a vyšla v r. 1838. Hlavnou myšlienkou tejto pomerne zložitej analýzy je téza, že Andersen nemá ucelený pohľad na život, čo sa odráža na hlavnej postave románu – na Christianovi. V tomto kon-

---

literárnym debutom bola séria fiktívnych listov, ktoré vyšli v časopise jej syna *Kjøbenhavns Flyvende Post*. Tomuto príbehu neskôr dala názov *Rodina Poloniovcov*. V r. 1828 vydala knihu *Príbeh všedného života*, ktorá je zrejme jej najznámejším románom, a to preto, že jej poviedky a romány odvtedy niesli podtitul „Príbeh od autorky *Príbehu všedného dňa*“, ktorý efektívne plnil úlohu pseudonymu. Meno Johana Ludvíga Heiberga ako editora sa objavovalo na titulnej stránke. Hoci zopár rodinným priateľov bolo celkom jasné – a mnohí ďalší to tušili –, kto je autorom týchto románov, Th. Gyllembourgová trvala na zachovaní anonymnosti. Jej „Literárny testament“, v ktorom bola jej identita oficiálne odhalená, vydala v r. 1862 posmrtno Johanna Luisa Heibergová ako súčasť zobraňovaných diel Johana Ludvíga Heiberga.

³ *En literair Anmeldelse. To Tidsaldre. Novelle af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“, udgiven af J.L. Heiberg. Kbhv. Reitzel 1845, Anmeldt af S. Kierkegaard. København: C. A. Reitzel 1846.*

⁴ Pozri napríklad dva zápisky z r. 1836 (Kierkegaard 1909 – 1948, I A 201; Kierkegaard 1909 – 1948, I A 244).

texte Kierkegaard ďalej porovnáva Andersena s anonymným autorom príbehov všedného života, t. j. s Thomasinou Gyllembourgovou. Tu sa ukazuje, ako vysoko tieto príbehy všedného života oceňuje. Dôvodom jeho pozitívneho hodnotenia je fakt, že na rozdiel od Andersenovho románu sú príbehy všedného života písané „s ohľadom na životný názor, ktorý je v nich obsiahnutý a ktorého podmienkou bola nepochybne zodpovedajúca stránka existencie – a ktorý rovnako nepochybne vnášal do príbehov vzrušujúci moment...“ (Kierkegaard 1997, 21).

Jeho ocenenie sa netýka iba románov, ale aj ich autorky. O tej Kierkegaard píše, že „autor“⁵ preukazuje „úžasnú podobu životnej radosti“ a že „autor“ „dôveruje svetu, pričom túto dôveru získal v životných zápasoch“ (Kierkegaard 1997, 21). Kierkegaard vysoko oceňuje, ak autor dokáže preniesť do diel beletrie svoje skúsenosti, ktoré nadobudol v životných zápasoch a ktoré mu dovoľujú spoliehať sa sám na seba. Vďaka týmto kvalitám majú „príbehy všedného života plnosť, božskú iskru, ktorá, ak je správne nasmerovaná, dokáže rozžiariť celý život“ (Kierkegaard 1997, 21). Podľa Kierkegarda teda tieto príbehy svedčia o „preverenom súlade medzi nárokmi a predsavzatiami mladosti s tým, čo autor dosiahol v živote“ (Kierkegaard 1997, 21). Ďalej Kierkegaard konštatuje, že „sa to nepredostiera *ex mathematica pure*“, ale že je to „*de profundis demonštrované* celou vnútornou nezmernosťou bohatého živého temperamentu, ktorému nechýba mladistvá zanietenosť“ (Kierkegaard 1997, 21). Kierkegaard sa teda úprimne teší z toho, že autorovi príbehov z každodenného života sa podarilo zjednotiť očakávania mladosti so skúsenosťami stredného veku. Zároveň zdôrazňuje dôležitosť literárnej výstavby, ktorá nielen že stanovuje isté nároky, ale v oveľa väčšej miere organicky čerpá z hlboko založenej a zároveň mladistvej osobnosti.

Podľa Kierkegarda vďaka všetkým týmto kvalitám sa z čítania príbehov všedného života stáva „skutočne duchovno-vzdelávacie štúdium“ (Kierkegaard 1997, 21). Hoci podľa neho majú príbehy aj niektoré menšie nedostatky, „duch“, ktorý nimi preniká „v jednote s objektívnym prístupom podmieneným umeleckou bravúrnosťou, je napriek všetkému (...) radostný...“ (Kierkegaard 1997, 21). Navyše zdôrazňuje, že kľúčom k úspešnosti románov je to, že príbehy spájajú aktuálnu skutočnosť s ideálnym obrazom a že splňajú aj vysoké estetické kritériá.

Gyllembourgovej román *Dve doby*. Román *Dve doby* možno z rôznych hľadísk považovať za akúsi kvintesenciu Gyllembourgovej tvorby, a to nielen pokiaľ ide o postavy a dej, ale aj z hľadiska celkového autorkinho životného názoru. Po prvé, téma podobností a rozdielov medzi danými dvoma dobami, t. j. obdobím Francúzskej revolúcie

---

⁵ Thomasine Gyllembourgová publikovala svoje práce anonymne, preto jej súdobí kritici hovorili o nej ako o mužskom autorovi, pričom im nemuselo byť jasné, kto je skutočným autorom. Napríklad Søren Kierkegaard s najväčšou pravdepodobnosťou vedel, že autorkou *Príbehov všedného života* bola Thomasine Gyllembourgová, no aby zachoval diskretnosť, aj on hovorí o nej vo svojich prácach ako o „autorovi“.

a obdobím 40. rokov 19. storočia, sa objavuje aj v iných jej románoch a poviedkach.⁶ Kým v iných jej románoch táto téma iba pomáha charakterizovať postavy, v románe *Dve doby* je základom výstavby deja. Po druhé, zobrazenie všedného života je podobne ako vo väčšine ďalších Gyllembourgovej príbehoch jeho hlavnou zložkou, no práve v ňom je podané najsystematickejšie. A napokon, charakteristickým znakom jej diel je to, že hlavnou postavou príbehu je mladá žena.

Román má dve hlavné časti: prvá je venovaná „dobe revolúcie“, kým druhá sa zaoberá „súčasnosťou“. „Doba revolúcie“ hovorí o prvých piatich rokoch po Francúzskej revolúcii. „Súčasnosť“ opisuje obdobie, v ktorom román vznikol, t. j. 40. roky 19. storočia. Tvrdenie, že román priamočiaro zobrazuje protiklad medzi obdobím revolúcie a obdobím reštaurácie, by však bolo príliš zjednodušujúce. Hoci dôraz spočíva na porovnaní týchto dvoch období, je tu aj ďalšie porovnanie: v prvej časti románu sa obdobie revolúcie porovnáva aj so 70. rokmi 18. storočia, t. j. s *ancien régime*, a podobne v druhej časti sa hovorí o prvom desaťročí a o 30. rokoch 19. storočia.

Idea kultúrnosti (Dannelse) je ústrednou témou nielen v románe *Dve doby*, ale aj v mnohých ďalších Gyllembourgovej príbehoch. Táto idea sa v Dánsku rozvíjala predovšetkým pod vplyvom chápania *Bildung* a *Erziehung* v klasickom období nemeckej literatúry, predovšetkým v dielach Goetheho a Schillera. Toto obdobie bolo zasa jasne pod vplyvom starogréckej koncepcie ideálneho vzdelaného a kultivovaného človeka. Tá spočívala, stručne vyjadrené, v harmonickom a všeobecnom vzdelávaní, v dokonalom rozvoji fyzických, intelektuálnych, emocionálnych a sociálnych schopností, ktorého výsledkom mala byť vnútorná dokonalosť a vonkajšia krása a dôstojnosť.

Th. Gyllembourgová túto koncepciu v románe *Dve doby* i v ďalších dielach využíva, a to v dvojakom zmysle: ide o estetickú i etickú kultúrnosť. Znamená to, že osoba vzdelaná a vychovaná po estetickej i etickej stránke dokáže usporiadať vonkajšie aspekty všedného života a znášať bremená života v dobrých i zlých časoch. V osobe Claudine, hlavnej hrdinky prvej časti románu, sa táto koncepcia kultúrnosti prejavuje ako jej schopnosť organizovať vonkajšie aspekty svojho každodenného života, aj keď žije so svojím dieťaťom sama, a zároveň si zachovať vnútornú mravnú silu charakteru. Skrátka, od človeka, ktorý/á chce zvládnuť svoj každodenný život esteticky aj eticky, sa vyžaduje etická i estetická kultúrnosť.

Kierkegaardova recenzia románu *Dve doby*. Kierkegaard analyzuje Gyllembourgovej román predovšetkým preto, aby preskúmal a rozvinul svoje *vlastné* hodnotenie svojej *vlastnej* doby. Jeho úvahy boli ovplyvnené dvoma hlavnými faktormi: biografickým a teoretickým. Bude preto užitočné preskúmať najprv niekoľko biografických faktov, ktoré zohrali svoju rolu pri vzniku *Literárnej recenzie* a ktoré sa odrážajú na jej obsahu. Ďalej, základom Kierkegaardovej analýzy sú kategórie, ktoré rozpracoval v iných prácach predtým, než si prečítal Gyllembourgovej román. Hoci sa teda Kierkegaardova

---

⁶ Pozri napríklad *Familien Polonius* (1827), *Extremerne* (1835 – 1836), *Montanus den Yngre* (1837), *Nær og Fjern* (1841) či *Korsvejen* (1844).

práca javí na povrchu ako recenzia Gyllembourgovej románu, jeho text nemožno pochopiť výlučne na základe tohto románu, ale iba v kontexte jeho života a jeho vlastného myšlienkového sveta.

Kierkegaard si *Dve doby* nevybral ako predmet recenzie náhodou. Na konci dlhého Úvodu k svojej práci hovorí, že touto knihou sa vracia k svojmu dávnejšiemu záujmu o „príbehy všedného života“. Už sme spomenuli, že Kierkegaard v práci *Zo zápiskov ešte žijúceho* venuje niekoľko strán oceneniu týchto príbehov (Kierkegaard 1997, 20 a n.). Je známe, že Kierkegaard za svoju prvú prácu s priznaným autorstvom považoval *Bud' – alebo* (pozri Kierkegaard 2012, 16) a za poslednú z tohto radu – aspoň istý čas – prácu *Záverečný nevedecký dodatok*. Ani jeho prvá publikovaná práca *Zo zápiskov ešte žijúceho*, napísaná pred prácou *Bud' – alebo*, ani *Literárna recenzia*, napísaná po *Záverečnom nevedeckom dodatku*, nepatria teda k prácam s priznaným autorstvom, pričom z hľadiska žánru sú to recenzie. Ide tu o zaujímavú symetrickosť: *Literárna recenzia* je akýmsi opakovaním, časťou rámca vymedzujúceho Kierkegaardom formálne uznané autorstvo.

Kierkegaard začal písať *Recenziu* v zime na prelome rokov 1845 – 1846 v čase, keď čakal na korektúry *Záverečného nevedeckého dodatku*. V spise *Hľadisko mojej spisovateľskej činnosti* označuje *Dodatok*, pokiaľ ide o jeho vlastné autorstvo, za bod obratu (Kierkegaard 2012, 37). V novinovom článku zo 7. februára 1846 píše, že sa rozhodoval, či nemá skončiť s písaním a stať sa kňazom (Kierkegaard 2001, 278). Podľa ďalšieho článku, napísaného o dva dni neskôr, sa ukazuje, že písanie recenzií bolo pre Kierkegarda dočasným riešením dilemy týkajúcej sa jeho spisovateľskej budúcnosti: „Doteraz som pomáhal tým, čo písali pod pseudonymom, aby sa z nich stali autori. Čo ak sa rozhodnem, že odteraz budem to málo, čo si môžem dovoliť, písať v kritickej forme? Potom by som to, čo chcem povedať, vyjadroval v recenziách; v tých by sa moje myšlienky odvíjali od nejakej knihy, takže by ich bolo možné nájsť aj v danej knihe. Prinajmenšom by som sa tak vyhol statusu autora“ (Kierkegaard 2001, 279).

Táto pasáž nám pomáha vysvetliť Kierkegaardov zámer s recenziou. Obzvlášť významná je časť „moje myšlienky by sa odvíjali od nejakej knihy“. Vyplýva z nej, že Gyllembourgovej text bol pre Kierkegarda vítanou príležitosťou písať bez toho, aby sa musel stať autorom v pravom zmysle slova. V „Prvom a poslednom vyhlásení“ v *Dodatku* hovorí, že pod pseudonymami písal sčasti aj preto, aby oslabil akúkoľvek autoritu, ktorú by mu čitateľ mohol chcieť pripísať ako autorovi (Kierkegaard 2002, 569-573).

Používaním pseudonymov si tak účinne udržiaval odstup od myšlienok prezentovaných vo svojich prácach. Citovaná pasáž chce zrejme naznačiť, že podľa Kierkegarda písanie recenzií kníh malo viac-menej tú istú funkciu: hoci recenzia vyšla pod jeho vlastným menom, myšlienky, ktoré v nej analyzoval, zjavne neboli jeho, ale patrili autorovi recenzovanej knihy. Zdá sa teda, že potom, čo podľa plánu ukončil svoju tvorbu a napísal „Prvé a posledné vyhlásenie“, Kierkegaard experimentoval s novým typom autorstva, ktoré, aj keď nebolo pseudonymné, bránilo pokusom pripísať mu nejakú zásadnú autoriskú autoritu.

Literárna recenzia pozostáva okrem Úvodu z troch hlavných častí. Prvá veľmi skratkovito načrtáva jej obsah („Náčrt obsahu obidvoch častí“) (Kierkegaard 2004, 26-32),

druhá je analýzou textu („Estetické čítanie románu a jeho detailov“) (Kierkegaard 2004, 33-58). Posledná časť („Výsledky skúmania dvoch období“) (Kierkegaard 2004, 59-106), ktorá zaberá polovicu celého textu, prináša abstraktné opisy niektorých aspektov daných dvoch období, pričom tieto opisy vychádzajú z niektorých základných kategórií Kierkegaardovho vlastného myšlienkového sveta. Pri analýze románu Kierkegaard nevychádza z výpovedí samotného textu. Naopak, pracuje s vlastnými, už rozvinutými kategóriami. Skúma ich prostredníctvom príbehu – upriamuje pozornosť na tie momenty románu, ktoré slúžia jeho cieľom. Hoci teda v druhej časti recenzie analyzuje postavy i dej, zohľadňuje pritom idey, ktoré potom skúma a rozvíja v poslednej časti; tú nepochybne možno považovať za nezávislejšiu časť recenzie.

Kierkegaard často využíva dialekticky prepojené dvojice pojmov. Najdôležitejší je v tomto kontexte protiklad medzi „vášňou“ a „reflexiou“. Kierkegaard tvrdí, že ľudia jeho doby príliš veľa uvažujú namiesto toho, aby boli aktívni. Svoju dobu teda definuje ako dobu reflexie, pričom toto označenie chápe negatívne. Protikladom reflexie je podľa Kierkegarda vášeň – revolučnú dobu opisuje ako dobu vášne (Kierkegaard 2004, 67; 66). Rozoberá nielen protiklad medzi danými dvoma obdobiami z hľadiska ich vášnivého, resp. reflektívneho charakteru, ale aj protiklad medzi vášnivým, t. j. vnútorne náboženským, a reflektujúcim životným názorom (t. j. názorom bez vášne) na úrovni jednotlivca (Kierkegaard 2004, 83). Tieto pojmy sú mu potom východiskom pri odvodzovaní ďalších kategórií, ktorými chce opísať dané dve obdobia. Tvrdí napríklad, že k dôsledkom vášne patrí „vnútrajškovosť“ a „bezprostrednosť reakcie“ a že k vášnivej dobe „bytostne patrí kultúrnosť“ (Kierkegaard 2004, 63; 60). Tvrdí, že k dôsledkom reflexívnosti naopak patria chýbajúca vnútrajškovosť a bezprostrednosť reakcie (Kierkegaard 2004, 74-75).

Keď si všimneme iné Kierkegaardove práce, napríklad *Bud' – alebo* (1843), *Bázeň a chvenie* (1843) či *Záverečný nevedecký dodatok* (1846), ľahko nájdeme dvojicu pojmov vášeň – reflexia použitú v súvislosti s historickými obdobiami a s celkovým životným názorom. V úvahe „Diapsalmata“ z prvej časti práce *Bud' – alebo* sa Kierkegaard ponosuje, že doba je bez vášne. Píše: „Nech si iní nariekajú, aké sú zlé časy. Aj ja časom vyčítam, že sú priam mizerné – je to tým, že nám chýbajú vášne“ (Kierkegaard 2007, 36). A pokračuje: „Myšlienky ľudí sú tenučké a krehké ako čipky a ľudia sami poľutovaniahodní ako čipkárky. Ich myšlienky sú natoľko biedne, že ani nemôžu byť hriešne... Chútky ľudí sa ustálili a zomdleli, aj ich vášne sú akési ospalivé“ (Kierkegaard 2007, 36). Napokon porovnáva svoju dobu bez vášne s inými, vášnivejšími dobami: „Aj preto sa mi duša ustavične utieka naspäť k Starému zákonu i k Shakespearovi. Tam ešte cítiť, že hovoria ľudia – tam sa nenávidí a miluje, vraždia sa nepriatelia a preklínajú potomkovia do desiateho pokolenia, jedným slovom, naozaj sa tam ešte hreší“ (Kierkegaard 2007, 36). Podobne ako pasáže, ktoré vznikli o dva roky neskôr pri písaní *Recenzie*, aj tieto stavajú do protikladu a posudzujú rôzne doby podľa toho, či im chýba, alebo nechýba vášeň.

V Úvode k spisu *Bázeň a chvenie* Kierkegaardov pseudonymný autor tvrdí, že „nie je filozof, nepochopil systém, nevie, či nejaký systém jestvuje alebo už je hotový.“ A ďalej píše: „Poľahky predvída svoj osud v budúcnosti, keď sa pre službu vede vyčiarke ne vášnivá zaujatosť...“ (Kierkegaard 2005, 11). Reflexia sa tu chápe špecificky ako filo-

zofia či systém. Neskôr sa pojem vášne v tejto knihe objavuje ako podmienka pohybu nekonečnosti. Ako príklad uvádza Kierkegaard nasledujúci príbeh: Mladý rytier sa zamiluje do princeznej a „táto láska je mu naozaj obsahom života“ (Kierkegaard 2005, 46); a predsa tento vzťah nemá nijakú možnosť realizácie, nijakú možnosť, že by sa z ideálneho vzťahu stal vzťah skutočný (Kierkegaard 2005, 46). Hrdina jeho príbehu sa však pre svoju lásku rozhoduje napriek tomu, že nebude nikdy naplnená. Toto rozhodnutie predstavuje „pohyb“, ktorý si vyžaduje vášň. Kierkegaardov pseudonymný autor uzatvára: „Každý pohyb nekonečnosti treba robiť s vášňou; reflexiou k nemu nedospejeme... Času však chýba vášň, nie reflexia“ (Kierkegaard 2005, 46-47). Vášň a reflexia sú teda opäť postavené do protikladu a Kierkegaardova doba opäť odsúdená ako príliš reflexívna.

Napokon v *Dodatku* v prílohe k 2. časti („Pohľad na jednu snahu v súčasnej dánskej literatúre“) Kierkegaardov pseudonymný autor píše o ďalších pseudonymných prácach publikovaných pred *Dodatkom* vrátane prác *Bud' – alebo, Bázeň a chvenie* a *Opakovanie*. Ponosuje sa, že doba príliš podlieha rozumu a že už nevie, čo to znamená existovať a mať vnútornosť. Píše: „Čo sa to deje? V tom istom čase som dostal od Reitzela knihu s názvom *Opakovanie*. Nie je to ani zďaleka didaktická kniha – a bolo to presne to, čo som si želal, lebo podľa mňa nešťastím danej doby bolo to, že začala vedieť príliš veľa a zabudla existovať, zabudla, čo je to vnútornosť“ (Kierkegaard 2002, 268). Podobne ako v *Recenzii* charakterizuje svoju dobu ako dobu reflektívnu, dobu, ktorej chýba vášnivá vnútornosť. Neskôr v závere práce čítame: „Z psychologického hľadiska to spravidla býva znakom toho, že ak daná osoba chce pristupovať ku svojej vášni objektívne, začína sa jej vzdávať. Spravidla ide o to, že vášň a reflexia sa vzájomne vylučujú“ (Kierkegaard 2002, 554). Tieto i ďalšie pasáže z ranných Kierkegaardových prác jasne ukazujú, že svoje názory na dichotómiu medzi reflexiou a vášňou, ktoré v *Recenzii* využíva pri oceňovaní románu *Dve doby*, podrobne rozpracoval dávno predtým, než román čítal.

V recenzii dáva tieto kategórie do vzťahu s Gyllembourgovej románom a cez ich prizmu skúma jeho postavy. Inými slovami, Kierkegaard využíva postavy a dej románu ako konkrétne príklady ilustrujúce jeho abstraktné idey – pokiaľ tieto príklady podporujú jeho tvrdenia. Keď napríklad analyzuje druhú časť románu, Kierkegaard hovorí, že prakticky všetky postavy prvej časti „podliehajú vášňam“ a „bytostne majú vášň pre ideál“ (Kierkegaard 2004, 35). Z toho vyvodzuje, že postavy druhej časti románu sú v porovnaní s prvou časťou vykreslené oveľa jasnejšie; postavy z prvej časti sú „viac skryté vo vnútornosti univerzálnejšej vášne“ (Kierkegaard 2004, 35). Uvedené Kierkegaardove kategórie sa však nikde v Gyllembourgovej texte nevyskytujú. Predmetom jej záujmu nie je vzťah medzi vášňou a reflexiou, ale protiklad medzi skutočnou láskou v dobe revolúcie a koketnosťou a povrchnosťou doby, v ktorej žila.

Ďalšou kategóriou, ktorú Kierkegaard v *Recenzii* využíva, je „nivelizácia“, ktorá sa objavuje ako dôsledok mnohých momentov charakterizujúcich reflektívnu dobu bez vášne. Jedným z nich je „závisť“, ktorú Kierkegaard považuje za „negatívny zjednocujúci princíp“ reflektívnej doby bez vášne a za protiklad „nadšenia“, ktorý je zjednocujúcim princípom doby vášnivej. Závisť, ktorá sa udomácnila v dobe bez vášne, je podľa Kierkegarda synonymom nivelizácie. Píše, že „napätie vnútri reflexie napokon nadobudne status

princípu a podobne, ako sa vo vášnivej dobe *zjednocujúcim princípom* stáva *nadšenie*, v reflektívnej dobe bez vášne sa *negatívne zjednocujúcim princípom* stáva *závisť*“ (Kierkegaard 2004, 78). A pokračuje: „Táto *samo-etablujúca sa závisť* je *nivelizáciou*; a kým vášnivá doba *zrýchľuje, dvíha i zvrháva, vyvyšuje i potláča*, s dobou bez vášne je to naopak: *zadúša, prekáža, nivelizuje*“ (Kierkegaard 2004, 80). Nivelizácia tak nadobúda v tomto kontexte značne negatívny charakter: ide pri ňom o „kladenie prekážok“, „potláčanie“ či „obmedzovanie“.

Kierkegaard píše aj o ďalších dvoch pojmoch súvisiacich s nivelizáciou – o „verejnosti“ a o „tlačí“. Tvrdí, že *verejnosť* je čosi abstraktné, čo môže vzniknúť len v dobe bez vášne za pomoci rovnako abstraktnej *tlače*, keďže v dobe bez vášne sa nedeje nič konkrétne. Naproti tomu vo vášnivej dobe nijaká abstraktná *verejnosť* neexistuje, keďže sú tu konkrétni zúčastnení a konkrétne udalosti (Kierkegaard 2004, 86). Napokon ukazuje, ako jeho teória nivelizácie funguje. Píše: „Každý, kto čítal antických autorov, vie, že cisár dokázal vymyslieť množstvo vecí, aby mu čas ubiehal rýchlejšie. Aj *verejnosť* si chová psa, ktorý ju má zabávať. Tým psom je literárne znevažovanie. Ak sa objaví ktosi lepší, ba možno aj výnimočný, vyduria tohto psa a začne zábava. Dorážajúci pes driape šosy jeho úspešnosti na márne kúsky, vychutnáva si najrôznejšie prejavy surovej hrubosti – až kým sa *verejnosť* neunaví a nepovie: ‚To už stačí.‘ Takto *verejnosť* nivelizuje“ (Kierkegaard 2004, 90). Tieto časti Kierkegaardovej recenzie možno považovať za teoretický obraz vzájomného prepojenia medzi tlačou, *verejnosťou* a nivelizáciou, ako aj ich spoločného fungovania v modernej dobe. Kierkegaardova kritika je zjavne motivovaná jeho známym sporom s časopisom *Korzár*. Svedčia o tom nielen narážky na tento časopis v citovaných pasážach, ale aj prvá verzia nepublikovaného článku, kde Kierkegaard píše:

„Postoj časopisu *Korzár*

Nivelizácia

dobroprajná závisť (jej schopnosť povznášať)

znevažujúca závisť

Túžba zničiť čosi veľké – prostredníctvom opovrhnutiahodnej osoby –, aby z neho nezostalo nič“ (Kierkegaard 1909 – 1948, VII-1 B 43).

Podobne ako dvojica pojmov *vášeň/reflexia* ani kategórie *nivelizácia, verejnosť a tlač* sa v Gyllembourgovej texte nevyskytujú a vlastne nemajú s ním nič spoločné.

Keď *Recenzia* v marci 1846 vyšla, Kierkegaard poslal jej dve kópie Johanovi Ludvigovi Heibergovi: jedna bola určená Heibergovi ako editorovi knihy a druhá autorovi (Thulstrup 1953 – 1954, 151). O niekoľko týždňov, 26. apríla 1846 Th. Gyllembourgová napísala Kierkegaardovi list, ktorý poslal jej syn a v ktorom sa podpísala ako *autorka* „*Pribehu všedného života*“ (Thulstrup 1953 – 1954, 154-157). Najprv vyjadruje Kierkegaardovi svoju vďačnosť za napísanie *Recenzie* a ďalej píše: „Keď som dostala Vašu *Recenziu*, premohol ma dvojaký pocit: cítila som sa povznesená a poctená, a zároveň som bola v rozpakoch, lebo česť, akú ste mi preukázali, prevyšuje všetko, v čo som ako literárna autorka mohla dúfať. Na jednej strane je pre mňa veľkou podporou, že moja neveľká

práca podnietila napísanie knihy, ako je tá Vaša; no na druhej strane, keď svoj román porovnávam s Vašou knihou, takou bohatou na hlboké, výstižné a duchaplné postrehy, môj román sa mi javí ako jednoduchý príbeh, z ktorého si básnik osvojil námet a napísal drámu“ (Thulstrup 1953 – 1954, 155). Tieto slová naznačujú, že aj samotná Th. Gyllembourgová mala dojem, že Kierkegaard použil jej text ako odrazový mostík pri svojich vlastných úvahách. Spojenie „osvojiť si námet a napísať drámu“ je presným opisom Kierkegaardovho počínania: preberá problematiku románu a rozvíja ju tak, že vzniká čosi celkom iné. Už sme spomenuli, že Gyllembourgová píše o dvoch konkrétnych dobách: o období svojej mladosti a o období 40. rokov 19. storočia. Neusiluje o abstraktnú charakteristiku týchto období; chce ukázať, ako ovplyvnili konkrétne aspekty všedného života, zvyky a správanie. Hoci jej postavy majú reprezentatívnu funkciu a hoci príbeh sa odohráva na pozadí všeobecného životného názoru, v celom románe sa sústreďuje na konkrétne životy a konkrétne existenciálne problémy.

Záver. Kierkegarda zaujímali predovšetkým jeho vlastné kategórie, z ktorých väčšinu rozpracoval už pred vznikom Gyllembourgovej románu. V *Recenzii* ich rozoberá, no samotný román slúži iba ako ich ilustrácia. Gyllembourgovej román sa teda pre Kierkegarda stal vítanou príležitosťou písať v ťažkom období svojho života, keď na jednej strane nedokázal prestať písať, no na druhej strane nevedel, akú podobu by jeho písanie malo mať. Písanie recenzií sa mu v tom čase javilo ako jedna z možných metód, ako aj ďalej písať pod svojím menom. Tento žáner mu slúžil ako akýsi pseudonym, keďže mu umožňoval schovať seba i svoje myšlienky za text, o ktorom písal. Chcel presvedčiť čitateľa o tom, že myšlienky, o ktorých píše vo svojej recenzii, pochádzajú z recenzovanej knihy, a tak mu zabrániť vo vytváraní akejkoľvek spojitosti medzi týmito myšlienkami a ním samým. Kierkegaardova stratégia pôsobí zavádzajúco: naše skúmanie totiž ukázalo, že prvoradým cieľom jeho *Recenzie* bolo rozvíjanie vlastných myšlienok, a nie skúmanie tých, čo autorka predložila v románe *Dve doby*. Hoci chce, aby naivný čitateľ pripísal myšlienky rozoberané v recenzii autorke románu, je jasné že pochádzajú od samotného Kierkegarda, a nie z recenzovaného diela.

Zároveň treba zdôrazniť, že hoci Kierkegaard použil Gyllembourgovej príbehy predovšetkým ako odrazový mostík pri rozvíjaní svojich vlastných myšlienok, rozpoznal hodnotu týchto príbehov ako takých. Videli sme, že ich oceňoval ako isté zjednotenie ideálneho, t. j. autorkinho životného názoru, s čímisi konkrétnym, t. j. s literárnou konštrukciou príbehov. A tej skutočne pripisoval vysokú kvalitu.

Literatúra

- ANDERSEN, H. C. (1837): *Kun en Spillemand. Original Roman i tre Dele*. København: C. A. Reitzel.
- GYLLEMBOURG-EHRENSVÄRD, T. CH. (1845): *To Tidsaldre. Novelle af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“*. Ed. Johan Ludvig Heiberg. København: C. A. Reitzel.
- KIERKEGAARD, S. (1909 – 1948): *Søren Kierkegaards Papirer*, bd. 1 – 16. Ed. by P. A. Heiberg, et al. København: Gyldendal; reedícia: Niels Thulstrup (ed.) (1968 – 1978), København: Gyldendal.

- KIERKEGAARD, S. (1997): Af en endnu Levendes Papirer. In: *Søren Kierkegaards Skrifter*, bd. 1 – 28, K1 – K28 (kommentære). Ed. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup, Alastair McKinnon a Finn Hauberg Mortensen. København: Gad, bd. 1.
- KIERKEGAARD, S. (2001): Journalerne EE, FF, GG, HH, JJ og KK. In: *Søren Kierkegaards Skrifter*, bd. 1 – 28, K1 – K28 (kommentære). Ed. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup, Alastair McKinnon a Finn Hauberg Mortensen. København: Gad, bd. 18.
- KIERKEGAARD, S. (2002): Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift. In: *Søren Kierkegaards Skrifter*, bd. 1 – 28, K1 – K28 (kommentære). Ed. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup, Alastair McKinnon a Finn Hauberg Mortensen. København: Gad, bd. 7.
- KIERKEGAARD, S. (2004): En literair Anmeldelse. In: *Søren Kierkegaards Skrifter*, bd. 1 – 28, K1 – K28 (kommentære). Ed. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup, Alastair McKinnon a Finn Hauberg Mortensen. København: Gad, bd. 8.
- KIERKEGAARD, S. (2005): *Bázeň a chvenie*. Bratislava: Kalligram.
- KIERKEGAARD, S. (2007): *Bud' – alebo*. Bratislava: Kalligram.
- KIERKEGAARD, S. (2012): Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed. In: *Søren Kierkegaards Skrifter*, bd. 1-28, K1-K28 (kommentære). Ed. Niels Jørgen Cappelørn, Joakim Garff, Jette Knudsen, Johnny Kondrup, Alastair McKinnon a Finn Hauberg Mortensen. København: Gad, bd. 16, 77-106.
- THULSTRUP, N. (ed.) (1953 – 1954): *Breve og Aktstykker vedrørende Søren Kierkegaard*, bd. 1 – 2. København: Munksgaard, bd. 1.

Z anglického originálu K. NUN STEWART: Kierkegaard's Appreciation of Thomasine Gyllem-bourg's Everyday Stories and *Two Ages* preložila Ľubica Hábová.

Katalin Nun Stewart
 c/o Søren Kierkegaard Forskningscenteret
 ved Københavns Universitet
 Farvergade 27 D, 1.
 1463 København K
 Danmark
 e-mail: knun@knundesign.com